

רבי דוד מצנר שליט"א

כתב יד פסקי ברכות לחכם קדמון*

ילמד אדם לתלמידיו דרך קצרה¹
ואלו הם פסקים מברכות פרק קמא

הילכתא אסור לספר לפני המת אלא צרכיו².

הקורא ק"ש וכו' ואח"כ אוכל כו'.³ מיכאן יש לפרוש שלא לאכול ערבית מזמן ק"ש עד לאחר תפילה⁴.

* ספרית פרמא 813,4. ברכת התורה יאחה למכון לתצלומי כת"י שליד הספריה הלאומית. כת"י זה כולל פסקים לכל מסכת ברכות לחכם קדמון לא נודע למי מקדושים. פסקים אלו קדומים להלכות הרי"ף שהרי אינו מזכירו כלל, יסודו ועיקרו של חיבור זה הוא פי' ר"ח למסכת ברכות שמזכיר דדיר. ואלו מן החכמים שלפניו זכרו רב האי גאון (פעם אחת) השאלות והלכות גדולות. בכמ"ק נזכר ר"ת, אך אין ספק שדמיון האותיות חי"ת ותי"ו גרם לשכוש זה וצ"ל ר"ח. בפירושי ר"ח למסכת ברכות הוצאת ח. וגשל י"ם תש"נ וכן במסכת ברכות מהדורת נהרדעא שבהוצאה זו, הוכנסו עה"ג פירושי ופסקי ר"ח שבחיבור זה.

1. בפסחים ג, ב: לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה.
2. ג, ב: אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת. ונחלקו בזה בגמ' ב' לשנות לל"ק לא אמרן שאסור אלא בדברי תורה אבל במילי דעלמא שרי, ולל"ב כ"ש במילי דעלמא דאסור. ולכן ס"ל דשרי רק מה שהוא לצרכיו. ונראה דמקור פסק זה בשאלות פרשת חיי שרה שאלתא יד ובהלכות גדולות הלכות הספד: ואסור לאשתעריי קמי [עכסא] דשיכבא מילתא ולא צריכא ליה [נ"א: ואסורו כו' מילי בר משבחה דיליה דאפי' ד"ת וכ"ש מילי דעלמא]. ועי' תוס' בשם רה"ג ורי"ף וראב"ן סי' קכג בשם ר"ח כל"ק. ח"ל ר"ח: אבל מילי דעלמא שרי דהא מעשים בכל יום דמשתערו במילי דעלמא קדם מיתא במוחב רבנן קשישאי ולא מחאי רבנן בידם. ואף שהיה לפניו פי' ר"ח לברכות הכריע כשאלות ובה"ג (ועי' בהערותי לפי' ר"ח ברכות שם עמ' ו הערה 67), משום דקימ"ל בכ"ד שהלכה כלישנא בתרא. ובטור יור"ד סי' שדמ (טז): אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת כגון צרכי קבורתו והספד, אבל שאר כל דבר אסור בין בד"ת בין במילי דעלמא. ובב"ב שם דפסק הטור כל"ב. ועי' ב"י שם שו"ע שם וש"ך סק"א והבן. ועי' צ"ח ועטרת ראש ברכות שם. - וממש"כ "לפני המת" נראה דה"ד תוך ד' אמות אבל חוץ לד' אמות הכל שרי ונחלקו בזה הראשונים ר' בטור ב"י וב"ח שם. ובה"ג שם: ובית הקברות כפני המת דמי, אידי ואידי כי מרחק ד"א שפיר דמי.

3. ד, ב.
4. וכ"ה בתוס' שם ד"ה וקורא דהיינו לאכול סעודה. ומסתימת המחבר כאן משמע אפי' טעימה וכ"כ המג"א סי' רלה סק"ד בשם התה"ד סי' קט. ועי' רמב"ם הל' תפלה פי' ה"ז ובהגהות מיימוניות שם אות ט. ובשו"ע אר"ח סי' רלה סע' ב: אסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית. ולפי"ז צ"ב בזמנה של סעודה שלישית בפרט בימי החורף הקצרים דקשה ליטול ידיים חצי שעה לפני צה"כ ונוהגים ליטול בשקיעת החמה וזהו תוך ח"ש, הן לענין ק"ש והן לענין הבדלה. ומש"כ במשנ"ב סי' רצט סק"א דלענין סעודה שלישית שרי לאחר השקיעה, ה"ז לשיטת ר"ת, וזה כמובן ל"ש בא"י דליכא ח"ש מהשקיעה ועד צה"כ. ועי' כדי השלחן (להגרא"ח נאה וצ"ל) סי' צד סק"ו שהאריך בזה.

זה הסומך גאולה לתפילה⁵. פסק ר"ח כוותי דר' יוחנן כיון דתניא כוותי, ואע"ג דר' יהושע בן לוי פליג ואמר תפילות באמצע תיקנום, לית הילכתא כוותי⁶.

שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הכותל⁷. וצריך לזהר שלא יהא נראה כאלו הוא מתפלל לאותו דבר⁸. אבל העובר לפני התיבה שספר תורה נתון בו הכל יודעין שמתכוין להשתחוות לתורה⁹. וקדם אחר וסיים ויצא ולא המתין לחבירו¹⁰. פר"ח קיימ' לן הכי בתפילת ערבית ומפני המזיקין, והילכתא אל יניח אותו יחיד וימתין לו עד שיתפלל¹¹.

ולא אמרו אלא למיפק¹². לכך ביציאתו יוצא בנחת ובביאתו במרוצה¹³.

עובר בחמשה קולות. הרי אסור ליהנות מסעודת חתן אם אינו משמחו בשיר לשורר לפניו¹⁴. אלא אמרו שיעור שני טפחים¹⁵. פי' שאם מתפלל סמוך לפתח נראה עליו כמשאוי לצאת¹⁶, וכן הלכה שלא ישב סמוך לפתח ויתפלל¹⁷.

דברים מאה

דברים מאה

5. בגמ' שם: דאמר ר' יוחנן איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית ריב"ל אומר תפלות באמצע חקנום.
6. וכ"ה באו"ז ריש הל' ק"ש: פר"ח וצ"ל דהלכה כר' יוחנן הואיל ותניא כוותיה קורא ק"ש ומתפלל. וכ"ה בקט"ג מפ"י ר"ח (גדפס בפ"י ר"ח ברכות בהוצאת ח. וגשל י"ם תש"ן): קורא ק"ש ומתפלל ש"מ כר' יוחנן וכו'. וראה מש"כ בביאור פי' ר"ח בענין זה בהע' 72 שם.
7. ה, ב.
8. זהו טעם חדש, וזהנה בשו"ת פאר הדור סי' פד (מובא בב"י סי' צ סע' כא"כ) כתב הרמב"ם הטעם כרי שלא יהא דבר שמבטל כונתו, ולכן נהגו לעצום עינים כשעזב התפלה. אולם לטעמו של רבינו נראה דלא מהני עצימת עינים. ראה בתשובת הרשב"א ח"א סי' צו דכל שהוא לצורך תשמיש בית הכנסת אינו חוצץ. וא"כ ספסלים ושלחנות אינם חוצצים ולא רק התיבה שמונח בה הס"ת. ועי' מג"א שם סקל"ו ושו"ע הרב שם סע' כ.
9. ה, ב: תניא אבא בנימין אומר שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חבירו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו וכו'.
10. וכ"ה בשם ר"ח בספר הנר ברכות (מהדורת הרב מ.ד. בן שם). ועי' רי"ף: פירשוהו רבנן בתפלת ערבית. וכונתו לפי ר"ח. ועי' תר"י ובפסקי ריא"ז (עמ' ז) בשם ר"ח.
11. ו, ב.
12. ובמעדני יו"ט מסתפק ביוצא ע"מ לחזור אי שרי לצאת במרוצה. ובמג"א סי' צ סקכ"ו בשם הכותב ב"ן יעקב דבכה"ג מצוה לרוץ. ובשם השל"ה כתב שביוצא מבית הכנסת לבית המדרש יכול לצאת במרוצה.
13. במג"א סי' קנו השלים הרבה הלכות שלא בא זכרם בשו"ע וזו אחת מהן. והובא גם בסמ"ג עשין מח ובטור אה"ע סי' סה. ומשמע דמי שאינו נהנה אינו חייב לשמחו, והוי רשות. ויתכן שיש נפ"מ בין רואה חתן וכלה ובין כשאינו רואה. ובפרישה שם כתב דמי שאינו נהנה אינו חייב לשמחו והב"ש שם כתב שיש מצוה לילך שם ולשמחו. ועי' המקנה וטיב קרשין שם סק"א. ומש"כ לשמחו בשיר נראה דל"ד הוא אלא דבזה יוצא, דלעיל מיניה אמרו אגרא דבי הילולי מילי. דעיקר קבלת שכר הוא בשביל לשמח החתן בדברים כדאמרינן בכתובות יז, א כיצד מרקדין וכו'. ועי' מטה משה (תלמיד מהרש"ל) הכנסת כלה פ"ב ד"ה אך. וכ"כ בבאר שבע סי' נ על הנהגה מסעודת חתן ואינו משמחו דהיינו בדברים. אולם כאן מבואר שא"צ בדברים, וה"ט משום דאינו שוה לכל נפש. ועי' עור מקודש אה"ע סי' סה. ועכ"פ נתברר כאן דבר חדש ופשוט שלא מצאנוהו עד עתה בפוסקים שמקיים מצות שמחת חתן בשירה. וכן המנהג לשיר ולשורר בכלי זמר.
14. ח, א.
15. וכן פרש"י ד"ה שיעורא.
16. וראה בתר"י שאם מקומו קבוע אצל הפתח ואינו נראה כמשא שפיר דמי לישיב שם. ובפי' ר"ח ברכות (הוצאת וגשל וגדפס גם עה"ג במסכת ברכות מהדורת נהרדעא) נוסף שנאמר לשמור מזחות פתחי. ונראה שלפי"ז צריך בכל גזונא לקבוע לו מקום כשיעור שני פתחים.

השכים לשנות עד שלא קרא וכו' ¹⁸. אבל קרא אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה. ומס' בירוש' ¹⁹ והוא ששונה לאלתר, כלומר' שלא הסיח דעתו אחר תפלתו ולא הפסיק במלאכתו הא לאו הכי צריך לברך ²⁰.

וּפֶסֶק ר"ח כר' יוחנן דכל דבר מקרא ומשנה ותלמוד צריך לברך ברכת התורה לעמוק²¹.
 כורע בברך וזוקף בשם. וכרע כי חזרא וזקיף כי חיזיא הכי הילכת²².
 מר"ה ועד יום הכפורים המלך הקדוש והמלך המשפט²³.

סליק פרק חיה קורא

[illegible]

כת"י חכם קדמון

18. יא, ב: אר"י אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לכרך. ועי' רמב"ם הל' תפלה פ"ז ה"י ובהגהות מיימוניות שם.
19. בפרקין הלכה ה.
20. וכן נפסק בשו"ע סי' מז סע' ז: ברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה אם למד מיד בלי הפסק. ונתבאר כאן שלא כל דבר הוא הפסק אלא א"כ הפסיק ע"י מלאכתו אבל אם שהה כדי שיעור מהלך כ"ב אמה (ר' להלן מב, א) לא היה הפסק כל עוד לא פנה למלאכתו. אולם בתוס' ד"ה שכבר פירשו הירושלמי שלמד מיד באותו מקום. וע"ש דיון בתוס' אם הבבלי כהירושלמי בזה או דפליג עליה. ונראה דבשנה על אתר, פוטר כל היום כברכת התורה. ועי' תוס' הרי"ש ותוס' הרא"ש כאן.
21. וכ"ה דעת רב האי גאון מובא ברי"ף כאן. ועי' ראבי"ה ברכות סי' לו בשם ר"ח ואו"ז הלכות ק"ש סי' כג בשמו.
22. יב, ב.
23. שם.